

Agnieszka Mrocza

Tarnobrzeski Dom Kultury

E-MAIL: agnieszka.mrocza@tdk.tarnobrzeg.pl

Dziecko jako recytator i interpretator tekstu. Na marginesie konkursu recytatorskiego *Dziecięce Interpretacje* w Tarnobrzeskim Domu Kultury – refleksje instruktorki i jurorki

STRESZCZENIE

Artykuł podejmuje problematykę artystycznej prezentacji tekstu literackiego przez dzieci. Autorka wychodzi od własnych doświadczeń pracy jako instruktorka teatralna oraz jurorka w konkursach recytatorskich, w tym mających już swoją historię *Dziecięcych Interpretacji* – konkursu organizowanego z myślą o najmłodszych wykonawcach – dzieciach w wieku szkoły podstawowej. Doświadczenie organizatorskie, praca z młodymi recytatorami oraz obserwacja efektów pracy nauczycieli przygotowujących dzieci do prezentacji scenicznej są punktem wyjścia do opisu najważniejszych aspektów procesu recytacji od zagadnień regulaminowych po ostateczny występ. Autorka podejmuje kwestie celów recytacji doboru repertuaru oraz czynników go warunkujących, analizy i interpretacji dzieła literackiego, środków wyrazu artystycznego w recytacji, radzenia sobie ze stresem i treścią, indywidualnych predyspozycji dzieci, systematyczności pracy oraz przeszkód stojących na drodze dobrego przygotowania dziecka do scenicznej realizacji tekstu. Zwraca uwagę na brak przygotowania nauczycieli języka polskiego do pracy nad artystycznym wyrażaniem utworów literackich oraz pyta o sens pracy instruktorskiej, jak też organizacji konkursów recytatorskich.

SŁOWA KLUCZOWE: recytacja, *Dziecięce Interpretacje*, konkurs recytatorski, recytator, dziecięca recytacja, kultura żywego słowa

Wprowadzenie

Sztuka recytacji oraz proces przygotowania uczestnika do konkursu recytatorskiego to dwa obszary, którym poświęcam szczególną uwagę w mojej pracy instruktorki teatralnej i jurorki konkursów recytatorskich i teatralnych. W poniższym tekście chciałabym przedstawić krótką historię konkursu recytatorskiego *Dziecięce Interpretacje*, który organizowany jest w Tarnobrzeskim Domu Kultury, a także podzielić się refleksjami dotyczącymi doboru tekstów oraz pracy z recytatorem, uczestnikiem konkursu.

Konkursy recytatorskie w Polsce mają swoją 70-letnią historię. Najstarszy jest Ogólnopolski Konkurs Recytatorski zainicjowany jeszcze w latach 50. ubiegłego wieku. Idea konkursu zrodziła się w Ministerstwie Kultury i Sztuki,

które przez ponad 15 lat było jego organizatorem. Od 1971 roku Ogólnopolski Konkurs Recytatorski jest organizowany nieprzerwanie przez Towarzystwo Kultury Teatralnej (Śliwonik, 2023, s. 3–4). Konkurs ten otworzył młodych ludzi na sztukę słowa, jego interpretację oraz sztukę recytacji i jej doskonalenie, zaś laureaci osiągają już niemal mistrzowską doskonałość w recytacji i interpretacji tekstu literackiego.

Pod koniec lat 70. Wojewódzki Dom Kultury w Tarnobrzegu, wzorując się na Ogólnopolskim Konkursie Recytatorskim przeznaczonym dla szkół średnich i osób dorosłych, postanowił zorganizować podobny konkurs adresowany do uczennic i uczniów szkół podstawowych. W ten sposób w 1978 roku powstał konkurs recytatorski *Śladem dziecięcego głosu* zainicjowany przez Bogusławę Herdzik – ówczesną instruktorkę teatralną w Wojewódzkim Domu Kultury. To właśnie jej można przypisać pomysł, stworzenie formuły i nazwy konkursu. Przesłuchania konkursowe przebiegały dwuetapowo w trzech kategoriach wiekowych. Eliminacje odbywały się w Nowej Dębie, Nisku, Stalowej Woli i Sandomierzu, finał zaś – w Wojewódzkim Domu Kultury w Tarnobrzegu. Zgodnie z założeniem regulaminowym do konkursu uczestnicy zgłaszali jeden wiersz i prozę dowolnego autora literatury polskiej. W kolejnych latach konkursem opiekowali się Halina Pendłowska, a następnie Andrzej Wilgosz – instruktorzy teatralni w Wojewódzkim Domu Kultury w Tarnobrzegu. Reforma edukacji przeprowadzona w Polsce w 1999 roku zobligowała organizatorów wydarzenia do zmian regulaminowych dotyczących kategorii wiekowych uczestników. Tak powstały dwie kategorie wiekowe – I (klasy 1–3) oraz II (klasy 4–6). Realizatorzy konkursu nie pozostawili jednak uczestników będących uczniami gimnazjów bez możliwości uczestniczenia w konkursie recytatorskim, tworząc Gimnazjalny Konkurs Recytatorski. Pomysłodawcy wydarzenia wykorzystali również ten moment, by odświeżyć formułę, a także nadać konkursowi nową, bardziej współczesną nazwę – *Dziecięce Interpretacje*. Pomysłodawcą nowej nazwy był Andrzej Wilgosz.

Uwspółcześniona nazwa a także dopracowane zasady regulaminowe nadały konkursowi zupełnie nową jakość. Kandydat zgłaszający się do konkursu prezentował wybrany repertuar, na który składały się dwa wiersze wskazanych autorów literatury polskiej. Ze względu na zmiany administracyjne zawężono również zasięg konkursu, który obejmował odtąd dzieci z gminy i miasta Tarnobrzeg, a także miast Stalowa Wola oraz Nisko. W takiej formie konkurs organizowany był aż do roku 2017, czyli do kolejnej reformy edukacji i będącej jej częścią likwidacji gimnazjów. Organizatorzy *Dziecięcych Interpretacji*, zachowując ciągłość poszczególnych edycji konkursu, wprowadzili

po raz kolejny zmiany w regulaminie dotyczące kategorii wiekowych. Po reformie edukacji z 2017 roku recytatorzy zgłaszali się do konkursu w trzech kategoriach wiekowych: I kategoria wiekowa obejmowała klasy 1–3, II kategoria – klasy 4–6, a III kategoria – klasy 7–8. Ponadto zmodyfikowano warunki przystąpienia uczestnika do konkursu. Tym razem uczestnik mógł zgłosić do turnieju tylko jeden wiersz dowolnie wybranego autora. Widoczna modyfikacja w zakresie prezentowanego repertuaru uwarunkowana jest liczbą uczestników, którzy zgłaszają się do konkursu (każdego roku ponad sto osób) oraz uwagami kierowanymi do organizatorów przez opiekunów artystycznych. Od 2017 roku forma konkursu pozostaje niezmienna. Mimo wielu modyfikacji konkurs trwa nieprzerwanie od ponad 40 lat i ma w perspektywie kolejne edycje.

Po co komu konkurs? Czyli o sensie recytacji i trudzie pracy nad nią

Każdego roku, już na etapie tworzenia regulaminu i wyznaczania dat kolejnych przesłuchań konkursowych, nasuwają się różne pytania dotyczące nie tylko kwestii organizacyjnych, ale też – a może przede wszystkim – kwestii merytorycznych związanych z konkursem. Następuje analiza i weryfikacja jego głównych celów i założeń, które stają się wytycznymi na kolejny rok. Pozwalają one usprawnić realizację kolejnej edycji i w razie potrzeby dokonać zmian.

Głównym celem *Dziecięcych Interpretacji* jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do sztuki recytacji i interpretacji wiersza. Dlaczego mówimy publicznie wiersze? Czy można nauczyć kogoś recytacji? Czy da się wybrać dobry repertuar? To zaledwie parę pytań, które zadajemy sobie jako realizatorzy konkursu. Recytacja, która jest jedną z możliwych form zaistnienia dzieła literackiego oraz „głosową interpretacją komunikatu literackiego powstałą wskutek zindywidualizowanego odbioru i przeprowadzonej analizy tekstu, ewokującej aktywność sensomotoryczną, emocjonalną i wreszcie werbalną” (Bator, 1990, s. 226), jest przecież wyzwaniem nie tylko dla samego recytującego dziecka, ale i dla jego opiekuna artystycznego. Prawie każdego roku organizatorzy konkursu wskazują poetki i poetów reprezentujących głównie polską literaturę dziecięcą i młodzieżową (choć nie tylko). Najczęściej pojawiające się nazwiska to: Jan Brzechwa, Wanda Chotomska, Dorota Gellner, Stanisław Jachowicz, Joanna Kulmowa, Hanna Niewiadomska, Małgorzata Strzałkowska, Wisława Szymborska, ks. Jan Twardowski, Julian Tuwim, Natalia Usenko czy Danuta Wawiłow. Z jednej strony znacznie ułatwia to dobór repertuaru przez uczestników, z drugiej – na pewno w jakimś stopniu go ogranicza. Wskazanie przez organizatora określonych nazwisk

daje, co prawda, możliwość głębszego poznania twórczości konkretnych autorek i autorów, ale prowadzi też często do sięgania po ich najbardziej popularne i najłatwiej dostępne wiersze. Prezentacjom konkursowym grozi wtedy monotonia i to, że niewiele będzie zaskoczeń. Z kolei gdy repertuar jest dowolny, mamy oczywiście zapewniony brak monotonii i urozmaicenie prezentacji konkursowych, ale pojawia się inne zagrożenie – że uczestnicy wybiorą wiersze, których wartość literacka jest wątpliwej jakości.

Bardzo ważne jest, aby wybrany tekst dawał dziecku poczucie pewności oraz swobodę w trakcie recytacji. Zdarza się np., że młodzi uczestnicy decydują się recytować wiersz, którego wykonanie przez innego uczestnika usłyszeli w poprzedniej edycji konkursu i recytacja ta okazała się zwycięska. Nie zawsze jest to dobre rozwiązanie, bo choć „(...) kultura żywego słowa to umiejętność ich wygłaszania przed większym audytorium” (Bąk, 1988, s. 65), istnieje duże prawdopodobieństwo, że taka uczestniczka czy uczestnik będą się starali odwzorować cudzy sposób recytacji, zamiast poszukać własnej interpretacji. Lub przeciwnie – dziecko będzie recytować zupełnie inaczej niż poprzednik, ale będzie to robić „za wszelką cenę”, nie zważając do końca na charakter utworu. Sposób interpretacji podczas recytacji jest kwestią indywidualną, ale jest on jednak uzależniony od tego, jaka jest forma i treść wybranego utworu.

Już na etapie dokonywania wyboru istnieją różnice między uczestnikami. Inaczej jest, gdy wybór repertuaru jest zasugerowany przez opiekuna artystycznego (to najczęstsza sytuacja) lub rodzica, a inaczej, gdy jest dokonywany samodzielnie przez dziecko. Dzieci wybierają teksty, które dla nich są interesujące, jasne, wesołe, z morałem albo takie, które znajdują się w podręcznikach szkolnych lub są łatwo dostępne w Internecie. Zdarza się również, że są to wiersze przygotowane przez dziecko na inną okoliczność szkolną i nie zawsze dopasowane do wrażliwości i umiejętności dziecka. Tymczasem przy doborze repertuaru pożądana jest oryginalność. Jak zauważa Mateusz Nowak:

W wypowiedzi recytatora nie jest ważne, co na myśli miał poeta. Istotne jest to, co ja chcę powiedzieć, posiłkując się słowami autora. Dany tekst stanowi swoisty kanał, dzięki któremu mogę dotrzeć ze swoim problemem, tematem, historią odnalezioną przeze mnie w utworze (Nowak, 2011, s. 52).

Rolą opiekuna artystycznego jest więc zapewnienie recytatorowi możliwości wyboru tekstu, przybliżenie dziecku twórczości wybranego autora, a w ten sposób zachęcenie do poszukiwań repertuarowych i dostosowanie utworu do wieku oraz możliwości warsztatowych uczestnika. Dziecko, najpierw poprzez

czytanie, a potem naukę wiersza na pamięć tworzy swój obraz danego utworu literackiego i określa sposób, w jaki chce powiedzieć tekst.

Nauczanie recytacji odgrywa istotną rolę w analizie i interpretacji dzieła literackiego (Wolan, 2009/2010, s. 32). Zdarza się, że uczestnik prezentuje wiersz znakomicie opanowany pamięciowo, ale brak w tej prezentacji emocji, interpretacji, całej opowieści. Recytacja wydaje się wtedy bezbarwna. Zbigniew Bator zwraca uwagę na to, że „podstawą poprawnej recytacji jest wrażliwość estetyczno-brzmieniowa, związana z biegłością dykcyjną i modulacyjną, a ponadto umiejętność stosowania środków ekspresji adekwatnych do treści i charakteru utworu” (Bator, 1990, s. 225).

Jednak dykcja, stosowanie pauz, wyodrębnianie fraz, modulacja, intonacja i akcent pozostają typowo warsztatowymi wymogami i elementami składowymi. Interpretacja głosowa – ze względu na artystyczny rodowód nazywana także recytacją – nie jest bynajmniej zjawiskiem wyłącznie literackim, przekształca się bowiem w autonomiczne dzieło sztuki żywego słowa. Sposób wypowiedzenia jakiegokolwiek tekstu pisanego wynika ze sposobu jego rozumienia. Zrozumienie to zostaje uzewnętrznione przez wykorzystanie odpowiadającej mu konfiguracji elementów prozodyjnych będących naturalnym podłożem interpretacji głosowej (Bator, 1990, s. 229–230).

„Recytacyjna analiza utworu (...) musi być bardzo konkretna i bardzo szczegółowa, musi ogarniać całą strukturę i nadawać tej strukturze kształt wyrazisty i jednoznaczny, nie może ograniczać się do uogólnień” (Bator 1990, s. 228). Dość powszechnie, niestety, uważa się, że kultura żywego słowa ogranicza się do głośnej, wyraźnej i poprawnej wymowy wyrazów, czyli dykcji. Tymczasem kultura ta to umiejętność wygłaszania dłuższych tekstów prozaicznych i wierszowanych. Chodzi nie tylko o zrozumiałą wymowę wyrazów, lecz także o intonację poszczególnych wypowiedzi i przestankowanie, czyli logiczne frazowanie tekstu prozaicznego oraz logiczne i rytmiczne frazowanie utworów wierszowanych, polegające na dzieleniu ich na wersy i półwersy przez stosowanie pauzy wierszowej i średniówki (Bąk, 1988, s. 65). Ważne jest przy tym nie tylko opanowanie techniki, ale również umiejętność poruszenia wyobraźni i uczuć słuchaczy. Osiąga się to za pomocą odpowiednio dostosowanych środków głosowych – siły, barwy i wysokości głosu oraz tempa (Bąk, 1988, s. 66). Recytator poprzez indywidualną i pogłębioną interpretację wiersza pobudza wyobraźnię słuchających, inspirowanie do refleksji, prowokuje i oczekuje odpowiedzi. Jednocześnie sam, poprzez spotkanie ze słowem i z poezją, uczy się uważności nie tylko na tekst literacki, ale i na drugiego człowieka.

Cytując Marię Wolan: „Nie wolno zapominać, że nie istnieje tylko jedna poprawna, właściwa interpretacja tekstu literackiego (...). Sposobów jest wiele

i wszystkie mogą być poprawne, ciekawe i wartościowe” (Wolan, 2009/2010, s. 38). Jeśli się należycie o to zadba, recytacja pozwoli dziecku na wyrażenie siebie poprzez tekst. Trzeba jednak pamiętać, że swobodne mówienie i prezentacja głosowa tekstu dla wielu uczniów jest stresująca. Dla uczestników konkursu już samo wyjście na scenę i zaprezentowanie wiersza jest ogromnym przeżyciem. Badania pokazują, że uczniowie często mają opory przed publicznym prezentowaniem nie tylko swojego zdania, ale też wcześniej wyuczonego na pamięć tekstu (Guzy, 2012/2013, s. 42). Dlatego też ważne jest, aby recytator przygotowujący się do konkursu recytatorskiego pod okiem opiekuna artystycznego miał możliwość nie tylko przygotowania warsztatu, ale także poznania warunków recytacji i związanych z nim emocji.

W przygotowaniu do konkursu niezwykle ważna jest systematyczność i zaangażowanie obu stron, tak dziecka-recytatora, jak i jego opiekuna artystycznego. Wysiłek podejmuje nie tylko uczeń, ale też opiekunowie artystyczni, nauczyciele i rodzice, którzy podczas przygotowania uczestnika do konkursu borykają się z wieloma problemami. Oczywiście decydujące jest tu przygotowanie nauczyciela-opiekuna artystycznego do roli instruktora żywego słowa. Musi on mieć świadomość, że głosowa interpretacja tekstu polega na odtworzeniu za pomocą głosu semantyki utworu i wzbogaceniu jej o warstwę ekspresywną zależną od indywidualnych cech wykonawczych. Musi też zapoznać się z zagadnieniami z zakresu akcentowania wyrazowego i logicznego, intonacji, przygotowania do kompetentnej analizy i interpretacji utworu, a w końcu kształcenia umiejętności „otwierania” młodego wykonawcy, uświadamiania mu jego możliwości psychicznych, a co za tym idzie – możliwości odczytania i głosowego odtworzenia emocji zapisanych w tekście (Lange, 2018, s. 244).

Jako organizatorka i realizatorka konkursu staram się pytać nauczycieli o ich refleksje zarówno na etapie przygotowania recytatorów, jak też na etapie końcowym, już po finale *Dziecięcych Interpretacji*. Odpowiedzi są bardzo podobne – opiekunowie wskazują na brak dodatkowego czasu, który mogliby poświęcić na pracę z dzieckiem, nie zaburzając przy tym porządku zajęć dydaktycznych (dotyczy to nauczycieli). Trudne jest wyznaczenie dzieci, które będą brać udział w konkursie. Bardzo często zdarza się, że do recytacji chciałaby przystąpić cała klasa, natomiast nauczyciel musi dokonać wyboru. Przeprowadzając eliminacje klasowe oraz szkolne, wybiera dzieci z najładniejszą dykcją, te, które najlepiej opanowały tekst, lub te, które dokonały najlepszej interpretacji wiersza. Sporym problemem dla nauczyciela czy opiekuna artystycznego jest również brak chęci poszukiwań odpowiedniego wiersza przez dziecko. Dzieci najczęściej, jak już wspominałam, wybierają tekst z podręcznika szkolnego, czyli tekst, który znają. Ale zdarza się i tak,

że sami opiekunowie artystyczni, wyznaczając do konkursu większą liczbę dzieci, ograniczają się do tekstów jednego autora, a czasem nawet do jednego wiersza tego samego autora dla kilkorga dzieci. Zapominają tym samym o indywidualnym doborze repertuaru, a przecież każdy uczestnik to inna „historia” i inny sposób przeżywania świata.

Zapraszając dzieci do udziału w konkursie, należy pamiętać o ich predyspozycjach oraz zwracać uwagę na to, że charakter danego utworu nie zawsze odpowiada wszystkim dzieciom. Niektórzy uczestnicy dobrze czują się w repertuarze wesołym, inni wolą raczej smutny, wymagający uruchomienia innych emocji. Jedni wolą wiersze długie, inni krótkie. Do tego dołączają się jeszcze preferencje dotyczące wyboru autora wierszy. Dlatego warto stawiać na oryginalność tekstu i indywidualny dobór repertuaru. Należy umieć tekst na pamięć, ale nie utwierdzać się w przekonaniu, że to wystarczy podczas prezentacji konkursowej.

Zakończenie

Istnieje potrzeba kształcenia żywego słowa. Od czasów dwudziestolecia międzywojennego trwa dyskusja na temat stanu przygotowania nauczycieli języka polskiego do głosowej interpretacji tekstu oraz do instruktażu w zakresie kultury żywego słowa i emisji głosu (Lange, 2018, s. 242). Już w 1930 roku Juliusz Tenner, lektor wymowy na Uniwersytecie Lwowskim, prowadząc „dwustopniowe seminarialne ćwiczenia w sztuce czytania”, stwierdzał, że młodzież akademicka, która powinna wnosić na uniwersytet pewną biegłość w czytaniu, słabo radzi sobie na początkowych zajęciach i ma trudności, aby poprawnie (tj. z właściwym akcentem logicznym, pauzowaniem i intonacją) przeczytać dwa wersy z *Pana Tadeusza*. Przyczyn tego stanu rzeczy upatrywał w zaniedbaniach szkoły powszechnej w zakresie korygowania błędów wymowy oraz w propagowaniu manierycznego sposobu recytacji (Lange, 2018, s. 243).

Mimo różnych utrudnień, czasem przeciwności, w trakcie kolejnych edycji nigdy – jako organizatorzy – nie zadawaliśmy sobie pytania, po co to właściwie robimy. Czy istnieje ryzyko wyczerpania formuły? Organizując konkurs recytatorski *Dziecięce Interpretacje*, odpowiadamy na pewną naturalną potrzebę wyrażania siebie, uwrażliwiamy dzieci na tekst lub po prostu zachęcamy do spotkania z literaturą, w tym zwłaszcza do sięgania po utwory mniej znane, nieznajdujące się w podręcznikach szkolnych. Jesteśmy przekonani, że poezja uczy skupienia, prowokuje do uruchomienia wyobraźni, stworzenia obrazu, opowiedzenia pewnej historii, wreszcie – wywołuje wzruszenie i pozwala przełamać lęk przed publicznym występowaniem.

Recytujemy dlatego, że odczuwamy potrzebę podzielenia się z innymi ludźmi przeżyciami i myślami, jakie budzi w nas utwór poetycki. (...) Przekazując zaś jego myśli, jego uczucia, musimy włożyć w nie również jakąś cząstkę siebie, swoich myśli i przeżyć (Kochański, Koszutska i Listkiewicz, 1974. s. 14).

Wielu osobom startującym w konkursie recytatorskim doświadczenie to sprawia po prostu przyjemność; część uczestniczących chce ponownie wziąć w nim udział w kolejnych latach. Dlatego też – podsumowując – przychodzi mi stwierdzić tylko jedno: należy zachować tradycję organizacji konkursu recytatorskiego *Dziecięce Interpretacje*, lecz i warto poświęcić czas na poszukiwanie tego jednego najlepszego wiersza. Warto zachęcać dzieci do udziału w konkursach recytatorskich. Należy dawać im wskazówki, ale też pozwolić im na odnalezienie własnego sposobu interpretacji wiersza. Spotkanie z poezją to szansa na otwarcie się dziecka nie tylko na literaturę, ale też na świat kultury jako taki. I na lepsze poznanie samego siebie.

BIBLIOGRAFIA

- Bator, Z. (1990). Kultura żywego słowa w kształceniu świadomości językowej i literackiej studentów polonistyki. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny*, 133: *Prace z Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego*, 4, 225–250. <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/6485/RND133-11--Kultura-zywego--Bator.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bąk, P. (1988). Kultura żywego słowa w nauczaniu języka polskiego. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica*, 18, 65–71.
- Guzy, A. (2012/2013). Przed wygłoszeniem tekstu. *Język Polski w Szkole IV–VI*, 3, 41–57.
- Kochański, W., Koszutska, O., Listkiewicz, Z. (1974). *Sekrety żywego słowa. Poradnik dla recytatorów*. Instytut Wydawniczy CRZZ.
- Lange, K. (2018). O potrzebie kształcenia kultury żywego słowa i emisji głosu u przyszłych nauczycieli (polonistów). *Neurolingwistyka Praktyczna*, 4, 242–252.
- Nowak, M. (2011). O przygotowaniu prezentacji recytatorskiej. *Polonistyka*, 1, 50–55.
- Śliwonik, L. (2023). Rocznicowo... W: *Ogólnopolski Konkurs Recytatorski. Regulamin*. Towarzystwo Kultury Teatralnej we współpracy z Domami i Ośrodkami Kultury.
- Wolan, M. (2009/2010). Przywróćmy ćwiczenia ortofoniczne!. *Język Polski w Szkole IV–V*, 1, 30–42.

SUMMARY

The Child as a Reciter and Interpreter of the Text: On the Sidelines of the *Children's Interpretations* Recitation Competition at the Tarnobrzeg Cultural Center – Reflections of the Instructor and Juror

Abstract: The article explores the issue of artistic presentation of literary texts by children. The author bases her work on her own experience as a theatre instructor and a juror in recitation competitions, including the ever-present *Children's Interpretations* – a competition organised with the youngest performers in mind – children of primary school age. Her experience as an organiser, her work with young performers and her observation of the effects of the work of teachers preparing children for stage

presentation is the starting point for a description of the most important aspects of the recitation process: from statutory issues to the final performance. The author discusses the aims of recitation, repertoire selection and factors conditioning it, analysis and interpretation of a literary work, means of artistic expression in recitation, coping with stress and stage fright, individual predispositions of children, regularity of work, obstacles standing in the way of good preparation of a child for the stage performance of a text. She draws attention to the lack of preparation of Polish language teachers to work on the artistic expression of literary works, and questions the sense of the work of instructors as well as the organisation of performing arts competitions.

KEY WORDS: recitation, *Children's Interpretations*, recitation contest, reciters, child's recitation, culture of the living word